

FØROYA SOSIAL-DEMOKRATUR

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BROÐURSKAPUR

Nr. 5.	Lýsingaprisur fyri mm: 12 oyru á 1. síðu, 10 oyru á 3. og 4. síðu	Leygardagin 2. februar 1946.	Bláðið verður bílagt á posthúsinum, og kostar kr. 2,00 + porto um fjórðingsárid	20. árg.
--------	---	------------------------------	---	----------

Ognar- og virkistøka í Tjekkoslóvakiinum.

Nógv lond í Europa eru nú aftaná kríggjð gingið tann vegin at nationalisera ymsar ognir og ymisk verkir, sum fyrr vóru á privatum hondum. Arbeðaraflokkurin í Onglandi, sum stovnaði landastýri eftir síðsta val, skuldi leggja Bank of England undir landsins ræði, somuleiðis hava teir eisini ætlað at taka vald á kolaframleiðsluni. Tjekkoslóvakið, sum tólt hevur so nógv av týskum harðræði nú øll hesi ár, er eisini eitt land, ið nú aftaná, at frítt er vordíð, hevur gingið hesa leiðina, og presidentur teirra dr. E. Benes greiðir í enska blaðnum »Manchester Guardian« frá tilgongdini. Hann býtir orsøkirnar til hetta brot við vanlig virksemi sundur í 4.

1. Hann sigur, at hann var altíð greiður um, at øll moderna kríggj fóru at kollvelta áskoðanir á so mangt í Europa. Soleiðis er altíð samfelagslig lóg og treyt fyri menning í heiminum. Hitler hugsaði ikki um hetta, tá ið hann íbirti sitt kúgingar-kríggj og ætlaði at taka og trælka allar tjóðir í Europa og serliga tær smáu tjóðirnar í Miðeuropa. Trælkanin var fyrst og fremst figgjarglig. Týskarar lögdu undir seg allan høvudsindustri og alt bankavirki, ið fanst har á leiðum. Um teir ikki beinleiðis lögdu tey undir týska ríkisvaldið, so góvu tey tey upp í hendurnar á týskum stórsamtøkum, feløgum.

Tá ið so Tjekkoslóvakið var frígjørt, sóu teir at bankarnir vóru rændir og á húsagangi, og ídnaðurin tikin frá sínum upprunaligu eigarmonnum og latin til týskar menn. At lata hesi virkir upp í hendur aftur á einstøkum monnum var ógjørlegt, uttan ríkið tryggjaði tey og stuðlaði tey við stórum peningi. Teir hildu so, sum víður-skiftini lógu fyri, at beinst var at leggja tey undir felagsogn og lata landið hava tey undir hond, um tey so seinri skuldi stjórnast, so sum privat fyrirkæmi er vant at ganga.

2. Onnur orsøkin kom eisini av týskum ávum. Týskararnir í Sudetlandinum, sum vóru tjekkiskir statsborgarar, men sviku tað land, teir hoyrdu til. Teir gjørdust Nazistar, og Tjekkar eins og aðrar

tjóðir, ið kúgaðar hava verið av Nazistunum, hava nú, stríðið var vunnið, sett sær fyrri at straffa svikjararnar og beina fyrri øllum teimum, sum hava hildið við teimum og gingið teirra ørindi. Teir ætla at taka Nazismuna upp við rói, og fyrri at fáa tað gjørt, koyra teir út úr landi sínum allar Nazi-Týskarar. Hesir Týskarar hava haft stórar bankar og stór virkir í landinum, og Tjekkar hava so lagt hond á hesar ognir teirra, tí hetta eru ognir hjá landsvikjarum. Og istaðin fyrri at lata hesar ognir til privatar menn og privat fyrirkæmi, hevur ríkið avgjørt at gera tær til almenna ogn, leggja tær undir landsins vald og ræði.

3. Triðja orsøkin er líka so avgerandi sum hinar, sigur hann. Europa er bæði politisk og figgjarglig nógv broytt. England er farið frá einum konservativum stýri til eitt arbeðara stýri. Síðsta val í Frankaríki gav eisini stóran meiriluta til vinstra-flokkarnar. Sama mannagongdin kemur til sjóndar aðrastaðni í Europa. Tað sanna er, at á europeiska meginlandinum er gongdin frá Liberalismuni til ein politik, har socialistisk læra vigar nógv, ja er við yvirvutan.

Hetta sæst væl í Tjekkoslóvakiinum. Her er tó ein munur hjá teimum. Land teirra hevur eitt upplýst, búgvíð fólk, sum ikki letur seg noyða til Socialismu og fer til verkfall, streikur, ófrið ella uppreisur, men heldur roynir at ganga frá øllum slíkum við at halda seg til ein vísan framburðsleiðandi politik, socialistiskt framburðsleiðandi men demokratisk ærligur, greiður og reinur og kallar á hitt arbeðandi fólk, at tað skal siggja ta stóru ábyrgd, sum nú er lögð á teirra herðar. Teir hava haft dirvi at fara til henda socialistilka politikkin, og teir eru væl varir við sína ábyrgd.

4. Hin seinasta orsøkin hevur geografiskan uppruna. Tjekkar eru av slaviskari ætt, og teir hava Russar til grannar, sum eru teimum nærskyldir, tí teir eru eisini slavisk fólk. Tað er bara sjálvandi og natúrligt, at Ruslands socialistiski stýrishiðtur skal hava ávirkan á teimum. Men á somu tíð skulu Tjekkar verða eitt parlamentarískt demokrati og hava sitt eigna stýrisslag og sitt fulla frælsi. Rusland leggur ikki uppí teirra víðurskifti. Teir ganga sínar egnu leiðir, gera

sini egnu figgjargligu tiltøk og royndir.

Tað meinast tó ikki so, at teir skulu steingja seg burtur frá Ruslandi. Tað er alkunnugt, at hugsjónir kunnu ikki byrgjast úti av landamarkum. Teir vilja taka frá Ruslandi alt tað, teir kunnu nýta, eins og teir á sama hátt taka og læra frá Bretlandi, Amerika ella Fraklandi. Í Ruslandi sóu teir nógv, sum hóskaði til teirra víðurskifti.

Hann heldur at hetta er ein spurningur um framburð, og hann meinar, at hvør tjóð og hvørt ríki skuldi gjørt slíkar broytingar uttan at verða noytt til tað og uttan blint og hugsunnarlest at taka eftir øllum, heldur eftir egnum víðurskiftum, og hvat ið er fyri neyðini og til sanna menning.

Teirra stýrisslag vil ikki úthýsa tí privata initiativinum ella nokta privata ogn. Munurin millum ta farnu tíð er bara, at teir nú seta á stovn trý slag av ognarskapi ella fyrirkæmi — privat-ognarskapin, hin samtakandi, kooperativa; ognarskapin og lands-ognarskapin. Teir gera tað sáttliga uttan klandur og stríð, við fríleika og vírdiskapi.

Í fyrsta umfari er tað bara komið til lógarreglur, men liðandi skal tað búnast og koma til verka. Og teir vita, at høvudsstreymirnar fyri góðum landaframburði er tað, at ríkisfyrítøkurnar fara at eydnast.

At sambinda bygdir og oyggjar.

Vegaspurningurin her á landi er bæði gamal og nýggjur.

Vit minnst frá óvitanum, at inni í bygdini sjálvari var onkur gomul, smæl breyt, sum av og á eitt eyrsløg var koyrt á, ella tá ið brúðleyp skuldi verða, varð hon skolað, og so var tað so stuttligt og forkunnisligt at siggja brúðrina ganga og skeinkja vin til konufólkini, sum fríviliga høvdu tikið sær hetta prýðkanarstarv uppá.

Annars var bygdin full av trongum skotum og geilum, har ein skuldi leggja sær ýti, um hann skuldi koma turrskeiddur og heilskapaður fram. Kom ein so burtur úr bygdini inn í bóin, var ein gøta sum ein trong rás at ganga eftir. Ið var soleiðis skikkað, at Føroyingsins víðfæddu gávur at leggja mið, eisini her átti at verða nýttar.

374

Persónvognur

So kom hagin sum eitt »Ingenmandsland«, ið ókunnumaðurin, ið ikki kendi mið ella ýti beinavegin kundi ganga burtur í. Óvitaðini minnst eisini menn, sum í flokkum fóru at kanna bøgætuna. Teir vóru harðmæltir og sýntust at ætla at fara til hendurs. — Seinri sást so ein vegstubby at liggja á leið har hin gamla gøtan hevði ligið. Hann var smalur sum ein toskaryggur og gekk á skák, skinkaður og krókutur. Tað vóru hesir harðmæltu menninir, ið høvdu æruna fyrri, at hann var komin soleiðis. Summir sótu í kommunustýrinum, og hvør hevði skotið vegin frá sær, at hann ikki skuldi koma tvørtur um teirra jørð og spilla teir kærur jarðateigarnar. Ungdómurin hevur eisini hoyrt um menn, sum skuldu siga, at Føroyar høvdu ikki vegir fyri neyðini, Føroyar vóru ikki vegaland. Føroyingar høvdu altíð borið »leypar« á bakinum og nýttu ikki vognar. Dýkini vóru eisini so djúp og fjellini so høg og skurslut, at tað almenna fór á húsagang við at gera vegir. Heldur ikki fekk man fisk á einum vegi.

Men at endanum so var tað tó vegin, ið vann. Inni í bygdini fóru hann at breiða, og einhver geil varð burturløgd og slættað. Hin skinkluti klandursvegurin gjøgn-um bœin hvarv, og ein breiðari, steinlagdur kom istaðin. Og tað ótrúliga hendi, at eisini hagin við dýkjum og glúpsum fekk sín veg, torvvegur, eisini uppdyrkingarvegur til eina trøð. Og har kundi ókunnumaðurin gleða seg at ganga tryggur eftir, tá ið hann var komin oman úr fjallsskriðunum. — Og nú komu vit so langt, at vit eru farin at leggja vegir upp um fjellini, tosa eisini um at bora hol gjøgnum tey og leggja brýr um sundini. Slíkt verður nevnt framburður. Tað kostar pengar, tí fyrr var vegin eitt pliktarbeði, lønaleytt — og so var hann eisini har eftir — men nú skulu menninir, ið gera vegin sjálvandi hava pening fyri at gera hann.

Vegurin ella brúgvín geva sjálv-